

2. *Гриневецький В.Т.* Поняття екомережі та основні напрями її ландшафтознавчого обґрунтування в Україні // Український географічний журнал. – 2002. – №4. – С. 62-67
3. *Гудзевич А., Баюрко Н., Поліщук В., Стефанков Л.* Особливості господарської зони проєктованого національного парку на Вінниччині. // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – №2. – Ч.2., 2004. – С.221-226.
4. *Деркач О., Коломієць Г., Костюшин В., Патрушева Л., Таращук С.* Теоретичні та практичні аспекти формування екомережі на прикладі Миколаївської області України. // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – №2. – Ч.2., 2004. – С.211-215.
5. Закон України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 200-2015 роки”. – К., 2000. – 27с.
6. Заповідна справа в Україні: навчальний посібник / За заг. ред. *М.Д.Гродзинського, М.П. Стеценко.* – К., 2003. – 306с.
7. *Кукурудза С.* Регіональні ландшафтні парки як ефективний засіб збереження біотичного різноманіття та культурно-історичної спадщини. // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – №2. – Ч.2., 2004. – С.241-246.
8. *Мудрак О., Кирилюк Л., Ворона Є.* Про необхідність створення національного природного парку “Центральне Поділля”. // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – №2. – Ч.2., 2004. – С.226-231.
9. *Пащенко В.М.* Гуманістичність екомережі: географічний аспект // Український географічний журнал. – 2004. – №3. – С. 29-35.
10. *Приходько М.М.* Регіональна екологічна мережа як фактор оптимізації ландшафтів Івано-Франківської області. // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – №2. – Ч.2., 2004. – С.215-221.
11. Розбудова екомережі України / За ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – Київ: Програма розвитку ООН. Проєкт “Екомережі”, 1999. – 127с.
12. *Ткачов А., Іваненко І.* Концептуальні основи формування національної екомережі України // Рідна природа. – 2000. – №2. – С. 50-55
13. Формування регіональних схем екомережі. Методичні рекомендації / *Т.Андрієнко-Малюк, Л.Вакаренко, Є.Гребенюк та ін.* – К., 2004, – 76 с.
14. *Царик Л.П.* Геоекологічні підходи до формування основних структурних елементів екомережі Поділля. // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – №1, 2005. – С.224-228.
15. *Царик П.Л.* Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області). – Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2005. – 172 с.
16. *Шеляг-Сосонка Ю.Р., Гродзинський М.Д., Романенко В.Д.* Концепция, методы и критерии создания экосети Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 2004. – 144 с.

Summary:

L. Tsaryk. EUROPEAN NATURE PROTECTION AGREEMENTS AND THEIR REALIZATION IN UKRAINE.

The basic European nature protection agreements are considered. Being of their implementation is analysed in the walks of Ukraine. The modern consisting of conservancy is reflected of cut of administrative regions of Ukraine.

УДК 511.8:551.24(477.83)

Мирослава ПИТУЛЯК, Микола ПИТУЛЯК, Тетяна ПАЧКОВСЬКА

ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОЛАНДШАФТІВ ПОДІЛЛЯ

Питання структури величини та оцінки природних ресурсів цікавило багатьох вчених: Приваловську Г.О.(1980), Мінца О.О.(1972), Пістуна М.Д.(1996), Веденічева П.Ф.(1989), Руденка В.П.(1999), Ісаченка А.Г.(1983), Івануха Р.А.(1980) та інших.

Як зазначає Руденко В.П. (1999), природно-ресурсний потенціал території – це об’єктивна реальність. Вона характеризує дійсний стан природних ресурсів з одного боку, тіл та сил природи з властивими їм законами функціонування і розвитку, з іншого –

елементів, які відображають економічні відносини, що впливають на рівень продуктивності суспільної праці. ПРП характеризується своєю компонентною структурою, основу його в межах України, в тому числі і на Поділлі, становить потенціал земельних ресурсів, представлений різними видами сільськогосподарських ландшафтів.

Розвиток ринкових механізмів у сільському господарстві та закріплення приватної власності на землю зумовлюють необхідність визначення її вартості як об'єкта купівлі-продажу. Власне земля набула ціни ще при соціалізмі, адже впровадження господарського розвитку і товарно-грошових відносин, удосконалення економічних важелів її використання вимагали грошової оцінки. Вартість землі було встановлено через дохід, іншого підходу не існувало [5].

Сьогодні сформувалися два основних методи економічної оцінки природних ресурсів: рентний і затратний. З одного боку, величина оцінки природних ресурсів пов'язується з витратами на їх відновлення (відтворення), з іншого – визначається ефектом від їхньої експлуатації.

Отже земельні ресурси оцінюють згідно порядку розробленого відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 року №213 (213-95-П) [1].

В основу визначення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення кладеться рентний дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель, проведеної в 1988 році.

Вартісна оцінка земель здійснюється з метою створення умов для економічного регулювання земельних відносин, визначення ставок земельного податку, ціноутворення, обліку сукупної вартості основних засобів виробництва і т.д.

Інформаційною базою для грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення є матеріали державного земельного кадастру (кількісна і якісна характеристика земель, бонітування ґрунтів, економічна оцінка земель та інші).

В Україні внаслідок нестабільної аграрної політики більшість сільськогосподарських підприємств малоприбуткові, а банки для зменшення ризику від кредитування села збільшують процентні ставки. Тому ціна на землю в Україні не може бути високою. Саме це зумовлює необхідність розроблення інших механізмів ціноутворення на земельні ділянки [5].

Грошова реформа, проведена в Україні у вересні 1996 року, ставить на порядок денний розв'язання питання про співвідношення нововведеної гривні з використовуваними у ресурсооцінювальній практиці кадастровими цінами, що склалися наприкінці 80-х на початку 90-х рр. і які покладені в основу даної розробки. Безперечно, в нинішніх умовах кадастрові ціни на природні ресурси, що формуються на базі гривні, матимуть не лише інший кількісний масштаб, а й нові ще не вивчені параметри. Їх фіксація потребуватиме певного проміжку часу, визрівання необхідних соціально-економічних передумов. Головною серед них є стабілізація, зупинка падіння виробництва, відновлення його росту [2].

Отже проблема вартісної оцінки земельних ресурсів актуальна вже не один десяток років. Цілком зрозуміло, що якщо земельні ресурси задіяні в господарському механізмі, то вони повинні бути оцінені, як і будь-який товар. Безперечно, в нинішніх умовах кадастрові ціни на базі гривні, матимуть не лише інший кількісний характер, а й нові ще не вивчені параметри.

В основу розрахунку потенціалу земельних ресурсів України покладено результати великомасштабної загальної економічної оцінки всіх сільськогосподарських ландшафтів, здійсненої в єдиній системі земельного кадастру відповідно до вказівок про порядок проведення оцінки земель. Потенціал земельних ресурсів відображають узагальнюючим показником оцінки – середньою величиною валової продукції з 1 га в єдиних кадастрових цінах, помноженою на всю площу сільськогосподарських угідь областей країни [4].

Кількісний вираз потенціалу природного ресурсу території визначається його сумарною цінністю за всіма напрямками використання, яка є сумою добутків оціненої споживчої

Компонентна структура ЗРП в розрізі районів Тернопільської області

Назва адміністративного району	Польові ландшафти, %	Садові ландшафти, %	Лучні ландшафти, %	Земельно-ресурсний потенціал (ЗРП), %
Бережанський	73,00	1,71	25,29	100
Борщівський	90,07	2,57	7,36	100
Бучацький	88,13	1,19	10,68	100
Гусятинський	94,04	0,83	5,13	100
Заліщицький	90,27	2,62	7,11	100
Збаразький	93,72	2,64	3,63	100
Зборівський	85,12	2,18	12,70	100
Козівський	90,08	1,55	8,37	100
Кременецький	84,05	4,95	11,00	100
Лановецький	90,29	1,20	8,51	100
Монастирський	76,15	1,66	22,19	100
Підволочиський	93,22	1,11	5,67	100
Підгаєцький	89,33	1,10	9,56	100
Теребовлянський	92,51	0,80	6,69	100
Тернопільський	89,98	4,04	5,97	100
Чортківський	94,03	1,16	4,81	100
Шумський	84,44	1,16	14,40	100

вартості ресурсу на продуктивність ресурсу всієї території, придатного для експлуатації за кожним з напрямів його використання, з урахуванням коефіцієнтів якості [3].

Розглядаючи сутність земельно-ресурсного потенціалу території, необхідно пізнати внутрішні властивості та особливості, зв'язки та взаємозалежність, які зумовлюють його організацію.

ЗРП території – історична категорія, бо пов'язана з виникненням і розвитком людського суспільства. Залучаючи сили природи у виробничий процес, людина наділяє їх економічним змістом і перетворює в природні ресурси – найбільш рухому, динамічну галузь взаємодії природи і суспільства.

Важливе місце ЗРП території посідає у визначенні міри впливу природних факторів на розвиток суспільного виробництва, а його, в свою чергу, на природу, що дасть змогу наблизитись до пізнання власне механізму цієї взаємодії, а значить і до управління ним як у глобальному, так і в регіональному, локальному масштабах. Значення ЗРП території в даному аспекті зумовлено не тільки тим, що відіграє роль безпосередньої основи виробничого процесу, але і його місцем у відтворенні найголовнішої продуктивної сили – людини (працівника) як у суто у фізіологічному плані, так і в його ставленні до природи.

Можливість вивчати склад земельних ресурсів, які склалися на основі природного розвитку території та впливу на неї соціально-економічних факторів дає дослідження їх компонентної структури. При цьому досягається, як якісна так і кількісна характеристика видів земельних ресурсів на території загалом і в межах Поділля зокрема. Це закладає основу раціонального використання багатств регіону.

Компонентна структура відбиває внутрішньо- і міжвидові співвідношення (пропорції) природних ресурсів, що склалися в регіоні як результат розвитку природного процесу і впливу соціально-економічних факторів [2].

Як засвідчують представлені матеріали, серцевину природно-ресурсного потенціалу території Поділля становить потенціал земельних ресурсів, тобто сільськогосподарських ландшафтів. А сільськогосподарські ландшафти території Поділля характеризуються великою різноманітністю, що дає змогу провести їх класифікацію за різними ознаками.

Компонентна структура ЗРП в розрізі районів Хмельницької області

Назва адміністративного району	Польові ландшафти, %	Садові ландшафти, %	Лучні ландшафти, %	Земельно-ресурсний потенціал (ЗРП), %
Білогірський	79,28	1,54	19,18	100
Віньковецький	74,15	12,69	13,16	100
Волочиський	93,27	1,06	5,67	100
Городоцький	91,67	3,54	4,79	100
Деражнянський	86,33	5,46	8,21	100
Дунавецький	91,12	3,87	5,01	100
Ізяславський	87,46	1,93	10,61	100
Кам'янець-Подільський	87,16	6,21	6,58	100
Красилівський	92,14	1,18	6,01	100
Летичівський	87,55	1,51	10,94	100
Новоушицький	82,27	9,85	7,87	100
Полонський	83,59	1,84	14,57	100
Славутський	86,02	2,15	11,82	100
Старокостянтинівський	89,80	1,31	8,88	100
Старосинявський	92,57	1,81	5,62	100
Теофіпольський	91,37	1,47	7,16	100
Хмельницький	82,17	6,86	10,97	100
Чемеровецький	92,28	3,96	3,76	100
Шепетівський	77,34	5,14	17,52	100
Ярмолинецький	91,93	1,54	6,53	100

Сьогодні існує біля десятка класифікацій сільськогосподарських ландшафтів. Основними з них є класифікації за характером виробничої діяльності людей, генезою ландшафтних комплексів, глибиною впливу сільськогосподарського виробництва на природу, решта – за тривалістю існування, ступенем саморегуляції, цілеспрямованістю виникнення, інші – мають підпорядковане значення.

За характером основних видів виробничої діяльності людей клас сільськогосподарських ландшафтів території Поділля, згідно класифікації Ф.М. Мількова, можна розділити на три підкласи: польовий, лучний і садовий.

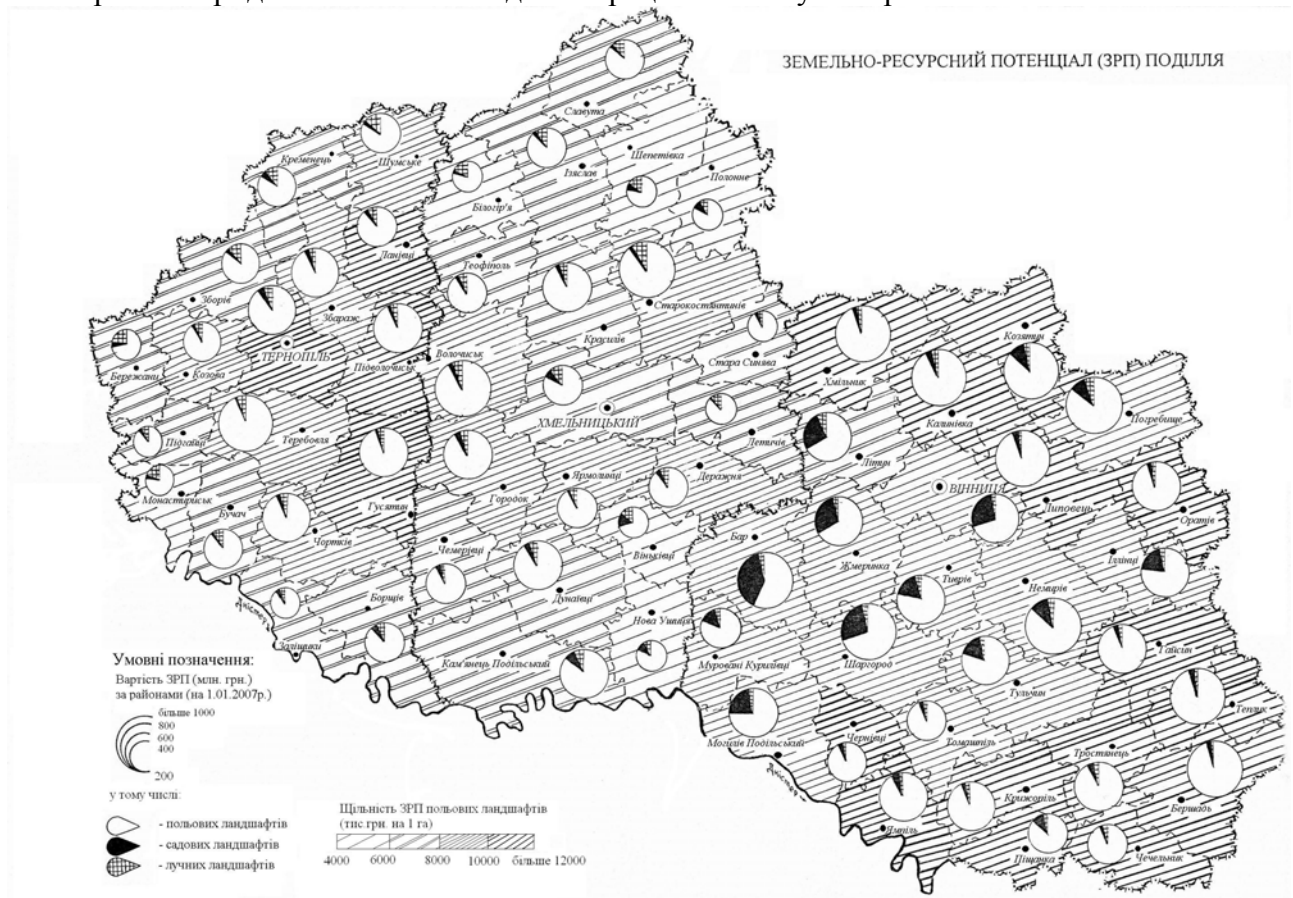
Найбільший показник ЗРП сільськогосподарських ландшафтів у Вінницькій області, а саме: у Бершадському (1176,05 млн.грн.), Козятинському (1058,02 млн.грн.), Хмельницькому (1029,08 млн.грн.) адміністративних районах. Щодо Тернопільської та Хмельницької областей, то цей показник їх вартості є дещо нижчим і коливається від 180,50 до 875 млн.грн.

Найбільшу частку в структурі ЗРП становить потенціал польових ландшафтів, який займає 89,4 % площі у Тернопільській, 87,0 % – у Хмельницькій та 86,5 % – у Вінницькій областях.

Потенціал садових ландшафтів у структурі ЗРП становить 1,9 % у Тернопільській, 3,8 % – у Хмельницькій та 12,6 % у Вінницькій областях. Найбільші показники площі садових ландшафтів у Тернопільському (4,0 %), Збаразькому (2,6 %), Заліщицькому (2,6 %) районах Тернопільської області; у Віньковецькому (12,7 %), Деражнянському (5,5 %) та Новоушицькому районах Хмельницької області; у Барському (40,5 %), Шаргородському (27,2 %), Літинському (26,5 %), Іллінецькому (20,7 %) районах Вінницької області.

Лучні ландшафти – невід’ємна, а в окремих регіонах і характерна складова сільськогосподарських ландшафтів території Поділля. Їх площі постійно скорочуються.

Скорочення площ лучних ландшафтів зумовлено їх розорюванням, забудовою, переведення в категорію “непридатних” земель завдяки нераціональному використанню.

Щодо лучних ландшафтів, то їх потенціал у структурі ЗРП становить 9,9 % у Тернопільській, 9,2 % – у Хмельницькій області та 2,9 % – у Вінницькій областях. Найвищі показники спостерігаються у Бережанському (25,3 %), Монастириському (22,2 %), Шумському (14,4 %) районах Тернопільської області; у Білогірському (19,2 %), Шепетівському (17,5 %), Віньковецькому (13,2 %), Полонському (14,6 %) районах Хмельницької області а також у Літинському (6,2 %), Погребищенському (5,0 %), Чечельницькому (4,0 %), Жмеринському (3,7 %) районах Вінницької області.

Як засвідчує представлена карта, в інтегральному ЗРП території Поділля чітко простежується загальна закономірність – максимальні показники ЗРП у центральній частині Тернопільської області, центральній і південно-східній частині Хмельницької області та в межах всієї Вінницької області, крім її південної частини. Найбільші показники ЗРП у Тернопільському, Збараському, Терехівському, Гусятинському, Чортківському районах Тернопільської області; у Красилівському, Старокостянтинівському, Волочиському, Городецькому, Кам'янець-Подільському районах Хмельницької області та у Бершадському, Козятинському, Хмельницькому та ін. районах Вінницької області.

Якщо взяти до уваги конкретний вид ландшафту, то можна сказати, що в Тернопільській і Хмельницькій областях максимальним є потенціал польових ландшафтів. Це пов'язано з тим, що функціонування власне польових ландшафтів на даних територіях забезпечується щорічним переорюванням верхнього шару ґрунту, внесенням добрив і отрухохімікатів, а також створенням штучних агрофітоценозів. Частка садових ландшафтів незначна, але оскільки вони мають більшу вартість то на неї в структурі ЗРП припадає 1,9% у Тернопільській та 3,8% у Хмельницькій областях. Що ж до особливості структури ЗРП Східного Поділля, то тут спостерігається зростання частки потенціалу садових ландшафтів –

12,6%. Це пов'язано з більшою площею території яку займають садові ландшафти, сприятливим рельєфом і кліматичними умовами для росту садів.

Таблиця 3

Компонентна структура ЗРП в розрізі районів Вінницької області

Назва адміністративного району	Польові ландшафти, %	Садові ландшафти, %	Лучні ландшафти, %	Земельно-ресурсний потенціал (ЗРП), %
Барський	56,93	40,50	2,57	100
Бершадський	96,03	2,50	1,47	100
Вінницький	69,60	27,98	2,42	100
Гайсинський	95,04	2,50	2,46	100
Жмеринський	67,19	29,12	3,69	100
Іллінецький	76,74	20,68	2,58	100
Калинівський	93,34	3,07	3,59	100
Козятинський	87,00	10,16	2,84	100
Крижопільський	94,56	3,41	2,03	100
Липовецький	95,38	2,13	2,49	100
Літинський	67,39	26,46	6,15	100
Могилів-Подільський	75,00	23,15	1,85	100
Мурованокуріловецький	80,90	15,43	3,67	100
Немирівський	87,02	9,69	3,29	100
Оратівський	94,47	2,06	3,47	100
Піщанський	86,69	11,20	2,11	100
Погребищенський	85,92	9,05	5,03	100
Теплицький	95,77	2,85	1,38	100
Тиврівський	78,18	18,20	3,62	100
Томашпільський	94,96	2,83	2,21	100
Тростянецький	92,42	5,20	2,38	100
Тульчинський	79,72	17,67	2,61	100
Хмільницький	94,65	2,01	3,34	100
Чернівецький	93,54	4,38	2,08	100
Чечельницький	92,74	3,24	4,02	100
Шаргородський	70,34	27,24	2,42	100
Ямпільський	92,98	5,57	1,45	100

Отже, вартісна оцінка як метод географічного дослідження має наступні особливості.

По-перше, цей метод є основою і головним початковим етапом при вивченні ЗРП. Він дає можливість кількісно і якісно зіставляти споживні вартості різноманітних природних ресурсів як у типологічному, так і в територіальному аспектах, з аналізом їх у часовому розрізі.

По-друге, оцінка передбачає насамперед вартісне визначення кількісних і якісних параметрів природних ресурсів, а саме земельних.

По-третє, сутність її полягає у розрахунку кадастрових цін на земельні ресурси, визначенні продуктивності земельних ресурсів у типологічному аспекті.

Оцінка земельно-ресурсного потенціалу – це вартісне відображення абсолютної інтегральної цінності природних продуктивних сил, яка враховує соціально-географічні особливості регіону.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 року №213 (213-95-П) «Про методику грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» від 31 жовтня 1995 року №864 (864-95-П) «Про внесення доповнень до методики грошової оцінки земель сільськогосподарського

призначення та населених пунктів».

2. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України . У 3-х частинах: Підручник. – К.: ВД «К.-М. Академія» – Чернівці: Зелена буковина, 1999. – 568 с.
3. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України. – К.: Вища шк., 1993. – 182 с.
4. Харченко Б.З. Экономическая оценка земель// Справочник по землеустройству/ Под ред. Л.Я. Новаковского. – К.: Урожай, 1983. – С. 40-47.
5. Шпичак О.М., Андрійчук В.Г. Проблеми теорії та практики формування ціни землі сільськогосподарського призначення // Землевпоряд. вісн. – 2003. – №3. – С. 82-90.

Summary:

M. Pituliak, M. Pituliak, T. Pachkovska LANDED-RESOURCE POTENTIAL OF AGROLANDSHAFTIV PODILLYA.

The question of structure of size and estimation of pirodnih resources is considered in the article, essence of landed-resource potential of territory, problem of cost estimation of the landed resources.

УДК [574:504.54.06](282.2)

Петро ЦАРИК, Ігор ВІТЕНКО

ГЕОКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ ДОЛИНИ РІЧКИ ГНІЗНИ

Міжнародні і національні концепції зі збереження ландшафтного і біотичного різноманіття, розбудови і розвитку екомереж важливу увагу зосереджують на гідрологічних об'єктах, роль яких у функціонуванні природних геосистем є однією із визначальних. Їх роль і значимість визначається тією функціональною приналежністю, яку вони виконують у природному комплексі. Вода є середовищем існування величезної кількості живих організмів. Вода - невід'ємна умова і складова частина діяльності будь-якого організму. Процес вологообігу в геосистемі є одним із визначальних системоутворюючих чинників. Вода – це основний розчинник в природі, найпоширеніший мінерал, входить до складу компонентів живої і неживої природи. Важливими в природних процесах є руйнівна, транспортна і творча робота постійних водотоків. Водні ресурси - невід'ємний атрибут рекреаційного потенціалу території. Від якості води залежить здоров'я населення; водні плеса ставків і водосховищ, каньйоноподібні долини річок є важливим естетичним ресурсом у світосприйнятті людини. До річкових долин приурочена мережа людських поселень; вода – найважливіший господарський ресурс.

На матеріалах невеличкої річки нами змодельована екологічна ситуація, яка характерна для річки Гнізна, а в цілому – для більшості рівнинних річок Поділля – лівих приток Дністра.

Гнізна – річка у Збаразькому, Тернопільському і Тереховлянському районах Тернопільської області, ліва притока Серету басейну Дністра. Довжина річки – 81 км, площа басейну 1110 км². Басейн річки знаходиться в межах Збаразького, Тернопільського, Підволочиського, Тереховлянського районів. Басейн Гнізни межує на півночі із басейном р. Горині, на сході з басейном р. Збруч, на заході з басейном верхньої течії р. Серет до складу якого і входить.

Річка Гнізна є лівою притокою першого порядку р. Серет; приймає в себе води 10 приток першого порядку, таких як Вільховець, Сороцька, Гніздична, Терехна тощо. (Табл. 1.)

Основними притоками першого, другого і третього порядку р. Гнізди є:

Гніздечна – права притока р. Гнізди, довжина 39 км, площа басейну 264 км². Утворюється від злиття двох витоків на околиці с.Оприлівці Збаразького району. Долина коритоподібна, заболочена; на окремих ділянках V-подібна шириною від 300 до 1200 метрів. Річище звивисте, завширшки від 0,5 до 8 метрів, глибиною до 1,5 м. Похил річки 1,8 м/км. Живлення мішане. Долина річки є частково меліорованою і зарегульованою. Впадає в р. Гнізду поблизу с. Дичків Тернопільського району